

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร: กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด Factors Affecting Farmers Debt: A Case Study of Factors in Roi Et Province

สดายุทธ ศรีนวล^{1*} และ ถวิล นิลใบ²

^{1,2}คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

Sadayut Srinuan^{1*} and Tawin Nillbai²

E-mail: s.sadayud@gmail.com¹, tawin@ru.ac.th²

^{1,2}Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, Thailand

Received: May 21, 2021 / Revised: August 16, 2021 / Accepted: August 24, 2021

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกรกรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาสร้างแบบจำลอง สมการโครงสร้าง และได้กำหนดให้มี 7 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ รายได้ รายจ่าย การวางแผนทางการเงิน ต้นทุนการผลิต การขาย-ผลผลิต ภัยทางธรรมชาติ และนโยบายของรัฐบาล การศึกษาได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 400 คน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลสมการโครงสร้าง เพื่อประเมินความเที่ยงตรง และประเมินความเชื่อถือได้ของข้อมูล ซึ่งการศึกษาจะอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2563 ถึงเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2564

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่กำหนดความเป็นหนี้ของเกษตรกร จำนวน 7 ปัจจัย สามารถอธิบายความเป็นหนี้ของเกษตรกรได้ร้อยละ 98.58 โดยมีปัจจัยที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อหนี้สินของชาวนา จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ รายได้ รายจ่าย ต้นทุนการผลิต การขายผลผลิต และนโยบายของรัฐบาลส่วนปัจจัย ที่ไม่มีนัยสำคัญต่อหนี้สินของชาวนามี 2 ปัจจัย ได้แก่ การวางแผนทางการเงิน และภัยทางธรรมชาติ

คำสำคัญ: รายได้; รายจ่าย; ต้นทุนการผลิต

Abstract

The purpose of this study was to study factors affecting farmers' debt, a case study of farmers in Roi Et Province. Structural Equation Modeling was applied and identified 7 factors affecting farmers' debt in Roi Et Province, namely income, expenditure, financial planning, cost of production, sales of produce, natural disaster and government policy. The study randomized 400 farmers from February 2020 to April 2021.

The results of the study revealed that all of 7 factors that determine farmers' debt can account for 98.58 percent of farmers' debt. Five factors significantly affect farmers' debt: income, expenditure, cost of production, sales of produce and government policies and there are two factors that are insignificant to farmers' debt: financial planning and natural disasters.

Keywords: Income; Expense; Cost of Production

บทนำ

ช่วง 10 ปีที่ผ่านมาของประเทศไทย พบว่า ความสำคัญของภาคเกษตรกรรม ที่มีการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ มีบทบาทลดลงเหลือเพียงร้อยละ 9 ของผลิตภัณฑ์ประชาชาติ อย่างไรก็ตาม ภาคเกษตรกรรมยังคงมีความสำคัญต่อสังคมไทย มาโดยตลอด เนื่องจากเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีการรองรับกำลังแรงงานจำนวนมาก หรือคิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงประมาณร้อยละ 35 ของผู้มีงานทำทั้งหมดในประเทศไทย ดังนั้น รายได้ต่อหัวของภาคเกษตรกรรมจึงมีมูลค่าน้อยกว่ารายได้ต่อหัวนอกภาคเกษตรกรรม (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558) ยิ่งไปกว่านั้นรายได้จากการทำเกษตรมักเกิดความผันผวนอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยหลายอย่างที่ยากต่อการควบคุม เช่น ความไม่มีเสถียรภาพทางด้านราคาผลผลิต การเปลี่ยนแปลงราคาปัจจัยการผลิตทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น และการได้รับผลกระทบจากภัยทางธรรมชาติ เป็นต้น (คมสันต์ ศรีคงเพ็ชร, 2557) ทำให้เกษตรกรจำนวนไม่น้อยยังคงต้องประสบกับปัญหาความยากจน การมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น และตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงที่เกิดจากผลผลิตที่แปรปรวน ประกอบกับความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรในแต่ละปี ซึ่งเกษตรกรบางรายอาจมีศักยภาพเพียงพอที่สามารถปรับตัวและรับมือกับผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ แต่ก็ยังมีเกษตรกรอีกจำนวนมากที่ไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะปรับตัว และรับมือกับปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งยังคงต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางภาครัฐบาลในการแก้ไขปัญหาโดยตลอด

จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น ทางหน่วยงานภาครัฐบาลพยายามให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรมาตลอด โดยผ่านโครงการ และนโยบายต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น ประกอบกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม และการปรับโครงสร้างหนี้สินให้มีปริมาณลดลง เช่น การให้ความช่วยเหลือทางการเงินเป็นมาตรการที่หน่วยงานภาครัฐ ให้ความสำคัญมาโดยตลอด ซึ่งเห็นได้จากการเพิ่มปริมาณเงินกู้ยืมให้แก่เกษตรกรผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธกส.) หรือแม้แต่กองทุนต่าง ๆ ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น การให้สินเชื่ออัตรา ดอกเบี้ยต่ำ การพักชำระหนี้ การลดภาระหนี้ให้ชาวนารายย่อย การโอนหนี้ในระบบเข้ามาเป็นหนี้ในระบบ การรับจำนำผลผลิต ทางภาคเกษตร และการประกันราคาพืชผล กองทุนสงเคราะห์เกษตรกรและกองทุนหมุนเวียน เพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกร กองทุน ปรับปรุงโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ การแข่งขันของประเทศ เป็นต้น โดยที่แต่ละโครงการและกองทุน มีการดำเนินงาน ตามวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558)

การดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานภาครัฐยังไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้สินครัวเรือนเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน โดยเห็นได้จากการเปิดเผยข้อมูลสถิติหนี้สินภาคครัวเรือนเกษตรกรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2552 ถึงปี พ.ศ. 2561 พบว่า หนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็นสองเท่าตัวจาก 54,061 บาทต่อครัวเรือน เป็น 150,636 บาทต่อครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินนโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ที่ผ่านมาของภาครัฐบาลเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือที่ผิดวิธี ประกอบกับนโยบาย ในการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้สินครัวเรือนนั้น ขาดความต่อเนื่องเน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการวางแผนระยะยาวอย่างเป็นระบบ จึงส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากวัฏจักรการเป็นหนี้สินได้ (สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลาภจิ, 2561) อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้งที่หน่วยงานทางภาครัฐบาลพยายามให้ความช่วยเหลือแก่ครัวเรือนเกษตรกรมาโดยตลอด แต่ก็ยังขัดกันกับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรอย่างสิ้นเชิง ที่กำลัง ประสบกับภาวะการมีหนี้สินที่มีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มขึ้นทุกปี หรือแท้จริงแล้วการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรนั้น มีปัจจัยอื่น ร่วมด้วย จึงเป็นเหตุผลเริ่มต้นที่จะทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกรณีศึกษา เพราะมีปริมาณการเป็นหนี้สินครัวเรือนติดอันดับหนึ่งในสามจังหวัด ที่มีหนี้สินสูงที่สุด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พร้อมกับใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตัวแบบสมการโครงสร้าง เพื่อให้สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ หาปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร และแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินของเกษตรกรกรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร ในการศึกษครั้งนี้ ได้คัดเลือกประชาชนที่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลักทั้ง ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล จังหวัดร้อยเอ็ด
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษครั้งนี้ ได้ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ การอ่านทบทวนวรรณและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินของเกษตรกร กรณีศึกษาชาวนา จังหวัดร้อยเอ็ด
3. ขอบเขตด้านสถานที่ ในการศึกษครั้งนี้ ได้คัดเลือกชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ ที่มีการประกอบอาชีพการทำนามากที่สุด และประกอบกับชาวนาส่วนใหญ่เป็นหนี้สินที่เกิดจากการทำนามากที่สุด ที่ติดหนึ่งในสามของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2563 ถึงเดือนเมษายน พุทธศักราช 2564 ซึ่งเป็นช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตและเป็นช่วงฤดูกาลเริ่มต้นการทำนาของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินของเกษตรกร กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยคาดว่าจะสามารถใช้เป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรได้อย่างเหมาะสม
2. เป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจและสังคม

การทบทวนวรรณกรรม

จากการสังเคราะห์งานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านรายได้ จากการศึกษานี้ของ พัทธีธรา สมทรง (2560) ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างปัจจัยทางด้านรายได้กับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านรายได้ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร เนื่องจากรายได้หลักของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศมาจากการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ประกอบกับการมีรายได้บางส่วนมาจากเงินโอนของลูกหลาน และรายได้จากรัฐบาลช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุษามรรชัยวิจารณ์ (2560) ได้อธิบายว่า ปัจจุบันเกษตรกรต้องแบกรับ ภาระต้นทุนในการผลิตสินค้าการเกษตรที่สูงขึ้น ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นเกษตรกรต้องไปทำการกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายเพิ่มเติมในครัวเรือน
2. ปัจจัยทางด้านรายจ่าย จากการศึกษานี้ของ ศิริภา โกคาพานิชย์ และสัญญา เคนาภูมิ (2560) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยทางด้านรายจ่ายกับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านรายจ่ายส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการบริโภคและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา เช่น มีค่ารักษาพยาบาล ค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร ซึ่งในส่วนผลการศึกษาเพิ่มเติมของ พัทธีธรา สมทรง (2560) ได้อธิบายว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีพฤติกรรมบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยม ส่งผลให้รายจ่ายของครัวเรือนมีการปรับตัวเพิ่มขึ้น
3. ปัจจัยทางด้านวางแผนทางการเงิน จากการศึกษานี้ของ พัทธีธรา สมทรง (2560) ทำการศึกษาหาความสัมพันธ์

ระหว่างตัวแปรที่เป็นปัจจัยทางด้านการวางแผนทางการเงินกับการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านการวางแผนทางการเงินส่งผลกระทบต่อการเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และยังได้รับเพิ่มเติมไว้ว่า การไม่มีการวางแผนทางการเงิน เช่น ไม่มีการออม ไม่มีการแบ่งเงินเพื่อการใช้จ่าย และไม่มีการแบ่งเงินเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินมีผลกระทบต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร และยังให้เหตุผลเพิ่มเติมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรว่า ครัวเรือนเกษตรกรต้องมีการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อจะได้ทราบถึงรายจ่ายรายรับที่เกิดขึ้นในครัวเรือน และได้มีการวางแผนการใช้จ่ายได้อย่างเหมาะสม

4. ปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิต จากการศึกษาของ สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลากิจิตร (2561), และชมภูนุช หนูนาค (2561) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิตกับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิตส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรที่ผ่านมาในอดีตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพในครัวเรือนแต่ปัจจุบันสินค้าเกษตรได้กลายเป็นสินค้าเพื่อการค้า หน่วยงานภาครัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างการผลิตในการทำเกษตร ส่งผลให้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปมีการนำเอาเครื่องจักร ใช้ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืชเข้ามาปรับใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลากิจิตร (2561) อธิบายเพิ่มเติมว่า การทำการเกษตรแบบใหม่เป็นการมุ่งเน้นการเพาะปลูกให้ได้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น เพื่อการส่งออกซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์ภายใต้ระบบทุนนิยมเพื่อการค้า มีต้นทุนในการผลิตที่สูง แต่ผลที่ตอบแทน ที่ได้รับกลับน้อยกว่าต้นทุนที่เพิ่มขึ้นซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนของเกษตรกร

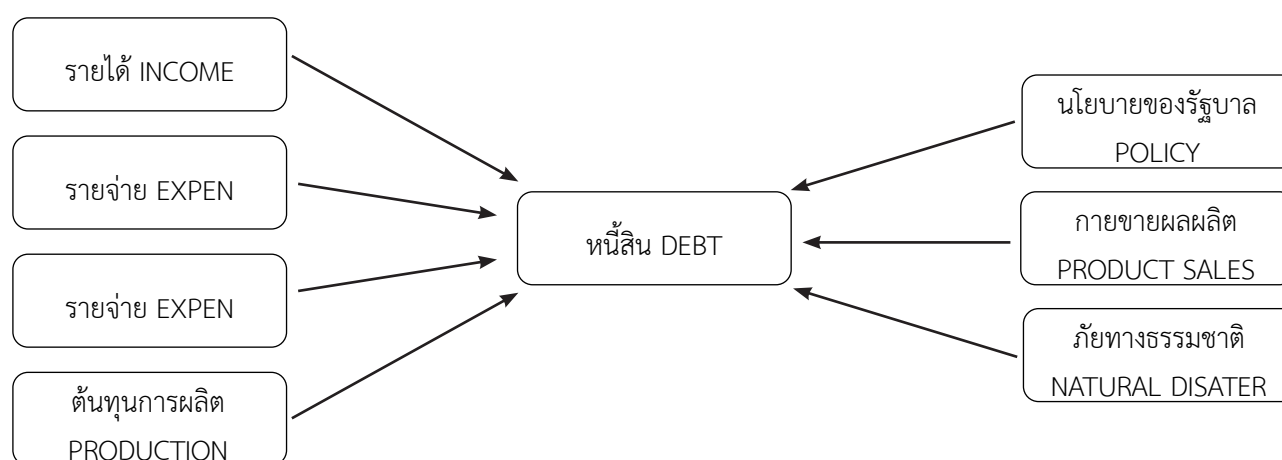
5. ปัจจัยทางด้านภัยทางธรรมชาติ จากการศึกษาของ ดนุวัศ สาคกริก และปณิดา จันทรสุกรี (2560), พัทธีธรา สมทรง (2560) และสุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลากิจ (2561) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านภัยทางธรรมชาติกับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านภัยทางธรรมชาติส่งผลกระทบต่อการเป็นหนี้สินของเกษตรกร เนื่องจากการขาดแคลนน้ำ หรือน้ำท่วม และแมลงศัตรูพืช สำหรับเกษตรกรไม่เพียงแต่จะทำให้เกษตรกรขาดแคลนรายได้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน แต่เกษตรกรบางราย อาจเป็นการขาดทุน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงสถานะการเงินของครัวเรือน และยังซ้ำเติมปัญหาภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่เดิมให้หนักขึ้นไปอีก หากเกษตรกรขาดแคลนรายได้ หรือขาดทุนจากการประกอบอาชีพก็เท่ากับว่า เกษตรกรขาดความสามารถในการชำระหนี้ในช่วงขณะนั้น เป็นผลทำให้มูลค่าหนี้เพิ่มพูนขึ้นหรือทำให้เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพิ่มขึ้น เพื่อมาใช้จ่ายและลงทุนประกอบอาชีพในครั้งต่อไป

6. ปัจจัยทางการขายผลผลิต จากการศึกษาของ สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลากิจิตร (2561) และภาณุวัฒน์ ห้วยหงษ์ทอง ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยทางการตลาดกับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางการตลาดส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร เนื่องจากที่ผ่านมาเกษตรกรไทยอยู่ในสภาพที่ถูกกำหนดให้เข้าสู่ระบบทุน หรือระบบตลาดโดยเกษตรกรไม่มีสิทธิ ที่จะเข้าไปกำหนดทิศทางการตลาดเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ ขาวนาขาดความรู้ความสามารถในการต่อรองถูกกดขี่ขูดรีดจากพ่อค้าคนกลาง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกันกับการศึกษาของ พัทธีธรา สมทรง (2560) และชญาณี ขวโนทัย และสฤณี อาชวานันทกุล (2562) ที่อธิบายว่า ราคาสินค้าเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากกลไกตลาดเป็นของพ่อค้าคนกลางเป็นผู้ควบคุม

7. ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาลจากการศึกษาของ ชญาณี ขวโนทัย และสฤณี อาชวานันทกุล (2562) และอุษา อมรรชัยวิจารณ์ (2560) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาลกับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ซึ่งมีผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาล ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร เนื่องจากการช่วยเหลือทางการเงินที่ผ่านมา เช่น การปรับโครงสร้างหนี้ การให้สินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ การพักชำระหนี้ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้ เพียงแต่เป็นการยื้อระยะเวลาการชำระหนี้ออกไปเท่านั้น ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกันกับการศึกษาของ สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลากิจิตร (2561) และดนุวัศ สาคกริก และปณิดา จันทรสุกรี (2560) ได้ให้ผลการศึกษาเพิ่ม

เดิมเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐบาลในด้านผลผลิตผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น การรับจำนำผลผลิตทางการเกษตร และการประกันราคาพืชผล โครงการเหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาหนี้สินให้หมดไปได้เช่นกัน เนื่องจากการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุซึ่งเป็นการช่วยเหลือที่ผิดวิธี ประกอบกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สินนั้น ขาดความต่อเนื่องเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการวางแผนระยะยาวอย่างเป็นระบบ จึงส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีหนี้สินเพิ่มขึ้นเช่นเดิม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยทางด้านรายได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด
2. ปัจจัยทางด้านรายจ่ายมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด
3. ปัจจัยด้านการวางแผนทางการเงินมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด
4. ปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิตมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด
5. ปัจจัยทางด้านภัยทางธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ดของชาวนา
6. ปัจจัยด้านการขายผลผลิตมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด
7. ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาลมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณรูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้คือการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ประเภทของการวิจัยที่นำมาใช้คือการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง และทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาเดียว แต่ก่อนเก็บข้อมูลจริงเพื่อใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม ด้วยผู้ทรงวุฒิทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญในสาขาวิชานี้ จำนวน 3 ท่าน และทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีค่าครอนบักแอลฟา (Cronbach's alpha) เพื่อยืนยันกรอบแนวคิดและนิยามตัวแปร

ประชากร

คือ ประชาชนที่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลักทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล จังหวัดร้อยเอ็ดและกลุ่มตัวอย่างต้องมีอายุอย่างน้อย 25 ปีขึ้นไป เนื่องจากถือได้ว่า เป็นบุคคลที่มีความสามารถและความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการการทำงานได้เป็นอย่างดี และสามารถตอบข้อมูลด้วยตนเอง

กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกประชาชนที่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลักทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายดังกล่าวนี้ มีจำนวนครัวเรือนชาวนาอยู่ประมาณ 230,385 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด, 2560) ซึ่งทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนจึงได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamanae (2018) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

$$N = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

กำหนดให้ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร

e = ค่าเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้นได้ให้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้เท่ากับ .05 ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.95 เมื่อนำตัวเลขไปแทนค่าในสูตรจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ

$$N = \frac{230,385}{1 + 230,385(0.05)^2}$$

$$= 399.99 \text{ ครัวเรือน}$$

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 ครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

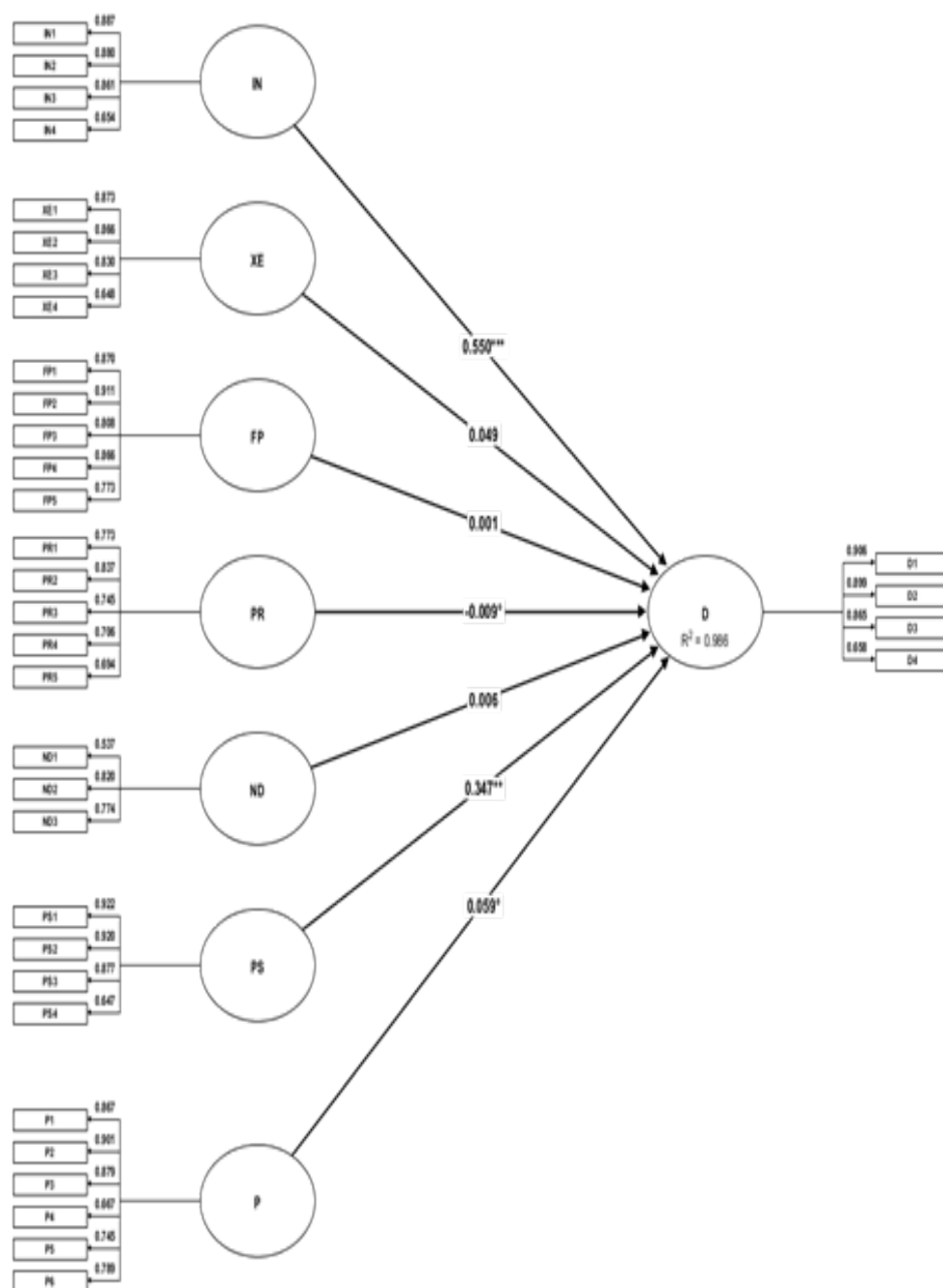
การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาสภาพปัญหาและตรวจเอกสารจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสร้างเป็นแบบสอบถามโดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของเกษตรกร เพื่อพิจารณาความตรงและความสอดคล้องของข้อคำถาม หรือพฤติกรรมบ่งชี้ในแต่ละตัวแปรแล้วนำเครื่องมือที่ผ่านการพิจารณากลับมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence--IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและนำไปทดลองใช้ (tryout) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของเครื่องมือวิจัย โดยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของ (Cronbach's alpha coefficient) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องภายในของผลการตอบแบบสอบถามฉบับเดียว จากการทดลองใช้เพียงครั้งเดียว ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับอยู่ระหว่าง 0.76-0.90 เป็นไปตามเกณฑ์ คือ มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.70 ดังนั้น แบบสอบถามจึงสามารถนำไปใช้ได้และตัวบ่งชี้ของตัวแปรนั้นสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่ต้องการวัด

สรุปผลการวิจัย

หลังจากเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่เก็บด้วยตนเอง ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้น จำนวน 400 ชุด และเมื่อตรวจสอบดูอย่างละเอียดถี่ถ้วนของข้อมูล พบว่า แบบสอบถามทั้ง 400 ชุด ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความร่วมมือในการตอบคำถามทุกข้ออย่างครบถ้วน และผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไปดังนี้

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินของเกษตรกร กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด

ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของเกษตรกร ได้กำหนดให้มี 7 ปัจจัย ที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ปัจจัยทางด้านรายได้ ปัจจัยทางด้านรายจ่าย ปัจจัยทางด้านการวางแผนทางการเงิน ปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิต ปัจจัยทางด้านภัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางด้านการขายผลผลิต และปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาล ผลการคำนวณแบบจำลองโครงสร้างมีค่า R^2 เท่ากับ 0.9858 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่า ปัจจัยที่กำหนดความเป็นหนี้ของเกษตรกร จำนวน 7 ปัจจัย ตามสมมติฐานที่กำหนดสามารถอธิบายความเป็นหนี้ของเกษตรกรได้ร้อยละ 98.58 สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานของแต่ละปัจจัยดังภาพ 1 และตาราง 1 ดังนี้

ภาพ 2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ตาราง 1

ผลการทดสอบสมมติฐาน

Effect	Original Coefficient	t value	p value	สมมติฐาน
H_1 : INCOME -> DEBT	0.5504***	5.0695	0.0000	ยอมรับ
H_2 : XEPEN -> DEBT	0.0489*	1.2452	0.0499	ยอมรับ
H_3 : FINANCIAL PLAN -> DEBT	0.0007	0.1209	0.4519	ปฏิเสธ
H_4 : PRODUCTION -> DEBT	-0.0093**	-1.7340	0.0416	ยอมรับ
H_5 : NATURAL DISATER -> DEBT	0.0056	1.1309	0.1292	ปฏิเสธ
H_6 : PRODUCT SALES -> DEBT	0.3471**	3.1347	0.0009	ยอมรับ
H_7 : POLICY -> DEBT	0.0592*	1.8607	0.0315	ยอมรับ

* Significant at.10

** Significant at .05

*** Significant at.0001

จากตาราง 1 พบว่า เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แล้วตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านรายได้มีอิทธิพลมาก รองลงมาคือ ปัจจัยทางด้านการขายผลผลิต และปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิต ตามมาด้วย ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาล และปัจจัยทางด้านรายจ่าย แต่อย่างไรก็ตาม ผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว ยังแสดงให้เห็นถึงค่าสัมประสิทธิ์บางตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนา ได้แก่ ปัจจัยทางด้านการวางแผนทางการเงิน และปัจจัยทางด้านภัยทางธรรมชาติ

การอภิปรายผล

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านรายได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ พัทธธีรา สมทรง (2560) ได้ระบุว่า รายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรต้องแบกรับภาระต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผลตอบแทนที่ได้รับไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งผลการศึกษาจาก อูชา อมรรักษ์วิจารณ์ (2560) ได้ระบุเพิ่มเติมว่า สาเหตุของการมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ไม่ได้เกิดจากการมีต้นทุนในการผลิตที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่มีอีกหลายสาเหตุที่ครัวเรือนเกษตรกรมองข้าม เช่น การไม่มีอาชีพเสริม การขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ และการได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลก็เป็นเพียงส่วนน้อย เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการกู้ยืมเงินเพื่อมาหมุนเวียนในธุรกิจ และการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านรายจ่ายมีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ ศิริินภา โกคาพานิชย์ และสัญญา เคนาภูมิ (2560) ที่ได้ระบุว่า สังคมครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบันมีภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันปรับตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา เช่น มีค่ารักษาพยาบาล ค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร ค่ากิจกรรมบันเทิง ค่าภาษีสังคม เป็นต้น ประกอบกับผลการศึกษาของ พัทธธีรา สมทรง (2560) ได้ระบุว่า ปัจจุบันครัวเรือนเกษตรกรมีพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยม คือ เห็นครัวเรือนอื่นมีก็อยากได้ โดยไม่คำนึงถึงอรรถประโยชน์ที่ได้รับจากสินค้าชนิดนั้น แม้ค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นเพียงแค่มองว่าสินค้าที่บุคคลอื่นมี

เป็นตัวแสดงถึงฐานะทางสังคมที่ตนจะต้องมีเพียงเท่านั้น ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้จ่ายครัวเรือนเกษตรกรมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นในขณะที่รายได้ยังคงที่ ทำให้รายได้ที่มีไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวกลายแรงกระตุ้นให้เกิดการกู้ยืมเงินเพื่อมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านการวางแผนทางการเงินไม่ได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด แต่ไม่ได้หมายความว่า ปัจจัยทางด้านการวางแผนทางการเงินนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นหนี้ของชาวนา แต่เนื่องจากชาวนามองว่า การวางแผนทางการเงินนั้น ทำให้ทราบถึงภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นว่า ในแต่ละช่วงครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจำนวนเท่าไร และรายจ่ายที่ไม่จำเป็นมากนักน้อยเพียงใด และนำมาสู่การวางแผนที่จะจัดการรายจ่ายส่วนนั้นให้ลดลงหรือหมดไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ชาวนามองการวางแผนทางการเงินนั้นจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อค่าใช้จ่ายเป็นหลักมากกว่าที่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเป็นหนี้ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ พัทธิธรา สมทรง (2560) ที่ได้ระบุไว้ว่า การวางแผนทางการเงินเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารหนี้ให้มีปริมาณลดลง จะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรทราบถึงสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่เป็นอยู่ว่า มีลักษณะเป็นเช่นไร

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิตได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ สิริพัฒน์ ลาจิ (2561) ระบุไว้ว่า การผลิตสินค้าเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรที่ผ่านมาในอดีตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพในครัวเรือน แต่ปัจจุบันสินค้าเกษตรได้กลายเป็นสินค้าเพื่อการค้าหน่วยงานภาครัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทให้ความสำคัญ กับการพัฒนาโครงสร้างการผลิตในการทำเกษตร ส่งผลให้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป มีการนำเอาเครื่องจักร ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืช เข้ามาปรับใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งการทำเกษตรแบบใหม่มุ่งเน้นการเพาะปลูกให้ได้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น เพื่อการค้าและส่งออก ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์ภายใต้ระบบทุนนิยมเพื่อการค้า ซึ่งมีต้นทุนในการผลิตที่สูง เนื่องจากเกษตรกรมีปัจจัยในการผลิตที่ไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก เช่น การขาดแคลนเงินทุน การขาดแคลน เม็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ การขาดแคลนแหล่งน้ำ สภาพพื้นดินแห้งแล้ง รวมถึงภัยทางธรรมชาติ ขาดความอุดมสมบูรณ์ การไม่มีที่ดิน เกษตรกรมีอายุมาก สุขภาพไม่แข็งแรง และขาดความรู้ และท้ายที่สุดถึงเกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนจากการผลิต แต่ก็ไม่ได้เพียงพอต่อการลงทุนเช่นเดิม แม้ว่าเกษตรกรจะมีการผลิตเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มผลตอบแทนก็ตาม ซึ่งการศึกษาของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักสถิติพยากรณ์, กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติเชิงเศรษฐกิจ (2560) ได้ระบุเพิ่มเติมว่า ในแต่ละปีเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกใหม่ เกษตรกรจะขายออกกู้เงินกับสถาบันการเงินต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนทางการเกษตรเช่นเดิม

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านภัยธรรมชาติ ไม่ได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด อาจไม่ได้หมายความว่า ปัจจัยทางด้านภัยธรรมชาติไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นหนี้ของชาวนา แต่เนื่องจากชาวนามองว่า ปัญหาภัยธรรมชาติสำหรับชาวนาไม่เพียงแต่จะทำให้ขาดแคลนรายได้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเท่านั้น แต่ชาวนาบางรายอาจเป็นการขาดทุน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสถานะการเงินของครัวเรือน และยังซ้ำเติมปัญหาภาวะหนี้สินที่ตนมีอยู่เดิมให้มากขึ้น หากชาวนาขาดแคลนรายได้หรือขาดทุนจากการประกอบอาชีพเท่ากับว่า ชาวนาขาดความสามารถในการชำระหนี้ ในช่วงนั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชาวนามองว่า ภัยธรรมชาติจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้ของครัวเรือนมากกว่าที่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเป็นหนี้ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ ดนุวัศ สาคริก และปณันดา จันทรสุกรี (2560), พัทธิธรา สมทรง (2560), ชญาณี ชวะโนทย์ และสฤณี อาชวานันทกุล (2562) และสุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลาจิ (2561) ระบุว่า สาเหตุหลักของการเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร อีกปัจจัยหนึ่งเกิดจากภัยทางธรรมชาติที่สร้างความเสียหายให้แก่ผลผลิตทางการเกษตร ทำให้ผลตอบแทนที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการลงทุนและค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพื่อมาใช้จ่ายและลงทุนในการประกอบอาชีพในครั้งต่อไป

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านการขายผลผลิตได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลาจิ (2561) ระบุว่า ที่ผ่านมา

ชาวนาไทยต้องตกอยู่ในสภาพที่ถูกกำหนดให้เข้าสู่ระบบทุนหรือระบบตลาด โดยชาวนาไม่มีสิทธิเข้าไปกำหนดทิศทางการตลาด เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ ชาวนาขาดอำนาจในการต่อรองทั้งในด้านราคา ปริมาณ และคุณภาพของผลผลิต ถูกกดขี่ ขูดรีดจากพ่อค้าคนกลาง ประกอบกับขาดตลาดในการรองรับผลผลิตที่แน่นอน และราคาผลผลิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากกลไกการตลาดเป็นของพ่อค้าคนกลาง แต่เพราะความจำเป็นในการดำรงชีพ ทำให้ชาวนาจายอมต้องขายผลผลิตในราคาที่ต่ำกว่าทุนในบางครั้ง จึงส่งผลให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งปัญหาดังกล่าวกลายแรงกระตุ้นให้เกิดการกู้ยืมเงินเพื่อมาใช้จ่ายในการดำรงชีพและหมุนเวียนในการลงทุนครั้งต่อไป

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 7 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาลได้มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของชาวนาจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ ชญาณี ชะโนทัย และสฤณี อาชวานันทกุล (2562) และอุษา อมรรชยาภิวัฒน์ (2560) ระบุว่า จากสภาพปัญหาการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่มีการปรับตัวเพิ่มขึ้นทางหน่วยงานภาครัฐบาลพยายามให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรมาตลอด โดยผ่านโครงการและนโยบายต่าง ๆ เพื่อจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น ประกอบกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และการปรับโครงสร้างหนี้สินให้มีปริมาณลดลง การให้ความช่วยเหลือทางการเงินเป็นมาตรการที่หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญมาโดยตลอดจากการเพิ่มปริมาณเงินกู้ยืมให้แก่เกษตรกรผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือแม้แต่กองทุนต่าง ๆ ภายใต้การดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น การให้สินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ การพักชำระหนี้ การลดภาระหนี้ให้ชาวนารายย่อย การโอนหนี้ในระบบเข้ามาเป็นหนี้ในระบบ การรับจำนำผลผลิตทางการเกษตร และการประกันราคาพืชผล สำหรับในส่วนของกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรและกองทุนหมุนเวียน เพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรได้มีการออกมาตรการปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ เป็นต้น โดยแต่ละโครงการและกองทุนมีการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน จะเห็นได้ว่า รัฐบาลให้ความสำคัญกับทุกปัญหาของเกษตรกรมาโดยตลอด แต่ข้อเท็จจริงแล้วกลับพบว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือแก่ครัวเรือนเกษตรกรนั้น ยังไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้สินครัวเรือนเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน จากผลการศึกษา ของ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562), สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัทธ์ ลากิจ (2561) และดนุวัศ สาคริก และปณินดา จันทร์สุกรี (2560) ได้ระบุว่า นโยบายในการช่วยเหลือเกษตรกรดังกล่าว เช่น การใช้มาตรการปรับโครงสร้างหนี้ การให้สินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ การพักชำระหนี้ และการช่วยเหลือหนี้สินของชาวนาที่ผ่านมาเป็นเพียงการยืดระยะเวลาการชำระหนี้ออกไป ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาหนี้สินให้หมดไป หรือแม้แต่ นโยบายการประกันรายได้เกษตรกรและโครงการจำสินค้าเกษตร ยังไม่สามารถช่วยเหลือชาวนาได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากมีเงื่อนไขหลายประการที่ทำให้ชาวนายังเข้าไม่ถึงสิทธิประโยชน์ที่พึงจะได้รับ ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินนโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ที่ผ่านมาของภาครัฐบาลเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือที่ผิดวิธี ประกอบกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่โดยเฉพะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้สินนั้นขาดความต่อเนื่อง เน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการวางแผนระยะยาวอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากวัฏจักรการเป็นหนี้สินได้

ข้อเสนอแนะ

1. มาตรการเกี่ยวกับนโยบายการลดต้นทุน

1.1 การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเริ่มต้นจากการจ้างแรงงานในการทำงานทุกขั้นตอนไปเน้นการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด รวมทั้งมีการปรับทักษะของตนให้ทำงานบางอย่างโดยไม่ต้องไปจ้างคนอื่นเป็นการทำเอง ซึ่งสามารถดูแลได้ทั่วถึงกว่าการจ้างคนอื่น ประกอบกับมีการใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานคนในบางขั้นตอน เนื่องจากจะส่งผลให้ต้นทุนค่าแรงงานถูกลงนำไปสู่กำไรที่มากขึ้น

1.2 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการเกษตรเพื่อเรียนรู้วิธีการในการจัดการไร่นาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ

1.3 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมวิเคราะห้ดิน เพื่อทราบความต้องการใช้ปุ๋ย เน้นการปรับปรุงหน้าดินโดยการไถกลบตอซังเร่งการผุพังสลายตัว ไม่เผาฟาง นำมูลสัตว์มาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงบำรุงดินเพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีความจำเป็นในการใช้ปุ๋ยเคมีลดลง ส่งผลให้ต้นทุนที่ขึ้นมาแตกกอดีขึ้นแข็งแรงและมีความต้านทานโรค ส่งผลให้ได้ผลผลิตมากขึ้น

2. มาตรการและนโยบายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางด้านการตลาด

2.1 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวนาในการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ และพัฒนากระบวนการแปรรูปผลผลิตจากข้าวในรูปแบบต่าง ๆ ให้มากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับข้าวพร้อมทั้งส่งเสริมการวางแผนการผลิตในกลุ่ม เพื่อให้ปริมาณผลผลิตสอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองของกลุ่มเกษตรกร

2.2 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางเทคโนโลยีและการตลาดสมัยใหม่ให้กับชาวนา ให้มีขีดความสามารถในการใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงการกำหนดราคาทั้งการขายปลีก และขายส่ง ด้วยการขับเคลื่อนของกลุ่มชาวนามากขึ้น

2.3 ชาวนาควรมีการสร้างเรื่องราวของการผลิต หรือเรื่องราวของพันธุ์ข้าวที่ผลิตให้เป็นที่น่าสนใจบนสื่อระบบสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจในการซื้อผลผลิตจากเกษตรกรง่ายขึ้น

3. มาตรการและนโยบายเกี่ยวกับการช่วยเหลือและสนับสนุนเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร

3.1 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุน ส่งเสริมการให้ชาวนามีการทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มีความหลากหลาย ตามที่ตลาดต้องการ จะทำให้ครัวเรือนชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้น

3.2 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากล โดยที่มีความสอดคล้องกับบริบทและสภาพการเป็นอยู่ของชาวนา เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

4. มาตรการและนโยบายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางด้านการลดค่าใช้จ่าย

4.1 หน่วยงานรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดตั้งโครงการให้ความรู้ด้านการวางแผนทางการเงิน เนื่องจากเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการทำแผนลดปลดหนี้ ซึ่งแผนการจัดการหนี้สิน จะทำให้ชาวนารู้จักการทำบัญชีครัวเรือนคือ รายรับรายจ่าย จำนวนหนี้สินที่มาของรายรับรายจ่าย และนำข้อมูลมาทำการแยกแยะจัดเป็นหมวดหมู่ จัดการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

4.2 ชาวนาควรมีความน่าเชื่อถือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตภายใต้ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ คุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

- คมสันต์ ศรีคงเพชร. (2557). *SMEs อีสานกับความจำเป็นที่ต้องปรับตัว*. ค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2563, จาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/NorthEastern/DocLib_Research/02-SMEs%20NE.pdf
- ชญาณี ชะโนทัย และสฤณี อาชวานันทกุล. (2562). *พฤติกรรมและสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนที่ปัญหาหนี้สิน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ชมภูษุช หุ่นาค. (2561). คุณภาพชีวิตชาวนาไทย: ศึกษากรณีจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารสหศาสตร์*, 18(1), 75-80.
- ดนุวัศ สาคริก และปณนดา จันทรสุกรี. (2560). ผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมสถาบันและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อรายได้และรายจ่ายในภาคการเกษตรของเกษตรกรไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 5(18), 58-74.

- พัทธ์ธีรา สมทรง. (2560). บทบาทของผู้นำชุมชนในการหนุนเสริมเพื่อทำให้ปัญหาทางการเงินของคนในชุมชนลดน้อยลง ผ่านการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*, 6(2), 146-156.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). *โครงการศึกษาภาวะหนี้สินเกษตรกร และแนวทางการปรับปรุงศักยภาพ การดำเนินงานกองทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. ค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2563, จาก <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2019/05/ภาวะหนี้สินเกษตรกร-Final-Report.pdf>
- ศิริภา โภคาพานิชย์ และสัญญา เคนาภูมิ. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอบำบ่ง จังหวัดหนองคาย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5, 194-200.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). *การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อนหนี้และความต้องการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกร*. ค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <http://www.oae.go.th/view/1/การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพล/TH-TH>
- สำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด. (2560). *รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2560 จังหวัดร้อยเอ็ด*. ร้อยเอ็ด: ผู้แต่ง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักสถิติพยากรณ์, กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติเชิงเศรษฐกิจ. (2560). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ปี พ.ศ. 2557-2561*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง
- สุพจน์ บุญวิเศษ และสิริพัฒน์ ลาภจิ. (2561). แนวทางการเพิ่มศักยภาพชาวนาอีสานใต้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 19(2), 77-82.
- อุษา อมรรชยาวิจารณ์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดหนี้ในระบบของประชาชนในอำเภอมืองชุมพร จังหวัดชุมพร. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 9(1), 62-72.
- Yamane, T. (2018). *Taro Yamane: การกำหนดกลุ่มจำนวนประชากรสำหรับการวิจัย*. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2563, จาก <https://uxlabth.com/2018/11/26/taroyamane-การกำหนดกลุ่มจำนวนปร/>